

1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΤΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΑΦΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ

1.1. Εισαγωγή

Η νοητική καθυστέρηση αναφέρεται σε γενική νοητική λειτουργία κάτω από το μέσο όρο, χαρακτηρίζεται από καθυστέρηση προσαρμοστικής συμπεριφοράς και εκδηλώνεται κατά την περίοδο ανάπτυξης. Η πλειονότητα των παιδιών με νοητική καθυστέρηση περικλείονται στις κατηγορίες ελαφριάς και μέτριας νοητικής καθυστέρησης.

Οι μαθητές με ελαφριά και μέτρια νοητική καθυστέρηση σε σύγκριση με την πλειονότητα των συνομηλίκων τους μαθαίνουν με βραδύτερο ρυθμό, προσλαμβάνουν περισσότερο συγκεκριμένες παρά αφηρημένες έννοιες, έχουν μειωμένη προσοχή και συγκέντρωση, παρουσιάζουν δυσκολίες στη αντίληψη και τη μνήμη, έχουν περιορισμένες ικανότητες συλλογισμού και λύσης προβληματικών καταστάσεων και έχουν δυσκολίες στο συνδυασμό, στη μεταφορά και στη γενίκευση των πληροφοριών και της γνώσης που τους παρέχεται. Έχουν συνήθως δυσκολίες στον κινητικό συντονισμό και τη λεπτή κινητικότητα, προβλήματα λόγου και ομιλίας και παρουσιάζουν συχνά χαμηλή αυτοαντίληψη και περιορισμένες κοινωνικές δεξιότητες.

Ορισμένα παιδιά με νοητική καθυστέρηση μπορεί επίσης να παρουσιάζουν συνοδευτικές αισθητηριακές ή κινητικές αναπηρίες, προβλήματα υγείας.

1.1.1. Διαστάσεις του προβλήματος

- Συχνά το ποσοστό εμφάνισης ποικίλλει από χώρα σε χώρα ή από περιοχή σε περιοχή κι αυτό συνήθως οφείλεται όχι μόνο στα διαγνωστικά κριτήρια που χρησιμοποιούνται αλλά και στις προτεραιότητες που οι εκπαιδευτικές αρχές θέτουν, καθώς και στους πόρους που εξασφαλίζουν για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των μαθητών με νοητική καθυστέρηση.
- Στην Ελλάδα, από τους 13.595 μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (2% των μαθητών πρωτοβάθμιας και 0,07% των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) που δέχονταν υποστηρικτική βοήθεια σε ειδικό σχολείο ή ειδική τάξη κατά το 1999-2000, οι 2.469 (18.16%) είναι καταγεγραμμένοι ως έχοντες νοητική υστέρηση (ΚΕΕ, 2002). Η πλειονότητα αυτών των παιδιών εκπαιδεύεται σε ειδικά δημοτικά σχολεία. Πολλά όμως παιδιά με νοητική καθυστέρηση στη χώρα μας δεν είναι καταγεγραμμένα και πιθανόν φοιτούν στο γενικό σχολείο χωρίς ιδιαίτερη στήριξη.
- Οι μαθητές με νοητική καθυστέρηση ωφελούνται από τη συναναστροφή με συνομηλίκους τους και μπορούν να εκπαιδευτούν αποτελεσματικά στο γενικό σχολείο με την παροχή της ανάλογης στήριξης και προσαρμογής των προγραμμάτων, των υλικών και του τρόπου αξιολόγησης που γενικά εφαρμόζονται. Για αρκετούς μαθητές όμως απαιτούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις του κοινού αναλυτικού προγράμματος -συχνά από εξειδικευμένο προσωπικό και σε ξεχωριστό χώρο - ενώ αυξανόμενες ευκαιρίες πρέπει να παρέχονται σε μεγαλύτερους μαθητές σε τομείς, όπως η κοινωνική αλληλεπίδραση σε καταστάσεις καθημερινής ζωής και η εργασιακή εμπειρία.

- Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση για το πού και πώς θα εκπαιδευτεί το κάθε παιδί θα πρέπει να λαμβάνεται σύμφωνα με το κριτήριο του «λιγότερο περιοριστικού πλαισίου», εκεί δηλαδή που θα έχει τις καλύτερες και ευνοϊκότερες ευκαιρίες μάθησης .

1.1.2. Η αναγκαιότητα των Αναλυτικών Προγραμμάτων

Σε πανελλαδική έρευνα που διεξήχθη με χρηματοδότηση του ΟΟΣΑ το 1985 για την εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα, επισημαίνεται ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών βρίσκει ακατάλληλο και ανεπαρκές το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα για παιδιά με νοητική καθυστέρηση. Το 76.67% αυτών, προτείνουν τον εξαρχής καταρτισμό νέου αναλυτικού προγράμματος με μεγαλύτερη έμφαση σε θέματα κοινωνικών δεξιοτήτων και κοινωνικής προσαρμογής, προετοιμασίας για επαγγελματική εκπαίδευση, ομαλής μετάβασης στην ενηλικίωση και ένταξης στην κοινωνική ζωή. Επί πλέον, το 92.50% προτείνουν τη συγγραφή βιβλίων για τον εκπαιδευτικό και το μαθητή (Polychronopoulou, 1985). Ας σημειωθεί ότι από το 1985 έως σήμερα δεν έχει καταρτιστεί κανένα καινούργιο αναλυτικό πρόγραμμα για παιδιά με νοητική καθυστέρηση, πράγμα που ισχυροποιεί τη σημερινή αξία των προτάσεων.

Σε μια πρόσφατη επίσης πανελλαδική έρευνα καταγραφής των απόψεων του προσωπικού ειδικής εκπαίδευσης της χώρας (Π.Ι., 1995) επισημάνθηκε από την πλειονότητα του δείγματος (595 άτομα ή 82%) πως τα αναλυτικά προγράμματα που εφαρμόζουν δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Αναλυτικότερα, την άποψη αυτή εκφράζουν το 80% του προσωπικού πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (το 90% των υπηρετούντων σε ειδικά σχολεία και το 73% των υπηρετούντων σε ειδική τάξη), το 100% του προσωπικού της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το 94% του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού. Ως εκ τούτου προτείνεται η σύνταξη ευέλικτων αναλυτικών προγραμμάτων και εγχειριδίων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών.

Με βάση τα στοιχεία ευρείας έρευνας γύρω από το θεσμό των ειδικών τάξεων (νυν τμημάτων ένταξης) (Paradopoulos, 1997), οι δάσκαλοι των ειδικών τάξεων δήλωσαν πως αντιμετώπιζαν “καλά ή πολύ καλά” μόλις τους μισούς μαθητές που παρουσίαζαν νοητική υστέρηση. Η αυτοπροσδιοριζόμενη αποτελεσματικότητα όσον αφορά στα παιδιά με νοητική υστέρηση ήταν χαμηλότερη σε σχέση με το μέσο όρο για το σύνολο των μαθητών των ειδικών τάξεων (Πίνακας 1 3). Για τη βελτίωση της παρέμβασής τους, κατάλληλο υλικό (82%) και αναλυτικά προγράμματα (67,5%) καταγράφηκαν ως οι βασικές τους επισημάνσεις (Paradopoulos, 1997).

Πίνακας 1: Αντιμετώπιση Δυσκολιών από τους Δασκάλους των Ειδικών Τάξεων.

Αιτίες Δυσκολιών	Αντιμετώπιση		
	Πολύ καλά/ καλά	Σχεδόν καλά	Όχι πολύ καλά/ όχι καλά
Μαθητές με διαγνωσμένη νοητική υστέρηση	46,3%	25,4%	28,3%
Μαθητές με πιθανή νοητική υστέρηση	49,3%	33,0%	17,7%
Σύνολο μαθητών ειδικών τάξεων	71,5%	19,7%	8,8%

1.1.3. Γενικές κατευθύνσεις σχεδιασμού των ΑΠΣ για μαθητές με νοητική καθυστέρηση

Σύμφωνα με το Ν. 2817/2000, οι μαθητές με νοητική καθυστέρηση φοιτούν στις σχολικές μονάδες της γενικής ή ειδικής εκπαίδευσης και κατ' εξαίρεση σε άλλες δομές και πλαίσια (π.χ. νοσοκομείο, σπίτι). Στην περίπτωση της μερικής ή και πλήρους φοίτησής τους στη συνήθη σχολική τάξη οι μαθητές με νοητική καθυστέρηση που αντιμετωπίζουν ηπιότερες δυσκολίες στη μάθηση, υποστηρίζονται από ειδικούς εκπαιδευτικούς, ειδικό επιστημονικό προσωπικό, υπηρεσίες ειδικής αγωγής και με ανάλογη αξιοποίηση πρόσθετων οικονομικών πόρων. Η ευθύνη της ένταξης είναι συλλογική και ατομική, ανήκει αναλογικά σε κάθε μέλος της σχολικής κοινότητας ανάλογα με τη θέση, το ρόλο και τις ειδικές ευθύνες του και όχι μόνο στον ειδικό παιδαγωγό ή τη διεύθυνση του σχολείου. Για την αποτελεσματική εκπαιδευτική πρόοδο και την επιτυχή ανάπτυξη της κοινωνικότητας των μαθητών με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση είναι αναγκαία η κατάρτιση ενός ανοικτού, ευέλικτου και ευπροσάρμοστου Αναλυτικού Προγράμματος που θα περιλαμβάνει όλα τα πλαίσια φοίτησής τους (γενικής και ειδικής εκπαίδευσης, δημόσιας και ιδιωτικής) και θα ανταποκρίνεται στις πολύπλευρες εκπαιδευτικές και κοινωνικές τους ανάγκες.

Οι γενικές κατευθύνσεις του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών με μαθητές με νοητική καθυστέρηση καλύπτονται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, όπως καθορίστηκαν από το Φ.Ε.Κ. αρ. 303/13-3-2003, και αφορούν στα εξής:

(α) Επιδιώξεις γενικού πλαισίου

- Η εξασφάλιση συνθηκών που επιτρέπουν στο μαθητή να αναπτύξει την προσωπικότητά του.
- Η δημιουργία συνθηκών για δια βίου εκπαίδευση.
- Η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής μέσα από την παροχή ίσων ευκαιριών και την καλλιέργεια κοινών στάσεων και αξιών.
- Η καλλιέργεια της συνείδησης του ευρωπαίου πολίτη με την ταυτόχρονη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και πολιτισμικής αυτογνωσίας.
- Η ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας και συλλογικότητας.

(β) Γενικές αρχές της εκπαίδευσης

- Η παροχή γενικής παιδείας πρέπει να στοχεύει στην αρμονική, φυσική, πνευματική, ηθική, αισθητική και συναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών
- και να τους καθιστά ικανούς να ενεργούν υπεύθυνα και να συνεργάζονται με άλλα άτομα για την επίτευξη κοινών στόχων.
- Η καλλιέργεια των δεξιοτήτων του μαθητή και η ανάδειξη των ενδιαφερόντων του είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για ένα αποτελεσματικό και σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα.
- Η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης για όλους τους μαθητές. Οι μαθητές με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες χρειάζεται να προστατεύονται από τον αποκλεισμό και την ανεργία.
- Η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.
- Απαραίτητη είναι η ανάπτυξη της ικανότητας κάθε ατόμου να εργάζεται σε ομάδες και να αξιοποιεί τις γνώσεις και τις δεξιότητές του για την επίτευξη κοινών στόχων.

- Η ευαισθητοποίηση για την αναγκαιότητα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και η υιοθέτηση ανάλογων προτύπων συμπεριφοράς.
- Η προετοιμασία για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν όχι μόνο στην απόκτηση γνώσης, αλλά και στην προαγωγή της εξατομικευμένης εκπαίδευσης και την εξασφάλιση της δια βίου μάθησης. Η ανάδειξη του παιδαγωγικού ρόλου των νέων τεχνολογιών γίνεται με την προτροπή και την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού και προϋποθέτει τη δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού.
- Η φυσική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών.
- Η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

1.1.4. Βασικοί άξονες ανάπτυξης Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών για παιδιά με μέτρια και ελαφρά νοητική καθυστέρηση

1.1.4.1. Σύγχρονες τάσεις

Η κατάρτιση του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών απαιτείται να είναι σύμφωνη με τις σύγχρονες παιδαγωγικές τάσεις που αφορούν στους μαθητές με νοητική καθυστέρηση, όπως οι παρακάτω:

- Η ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών κάθε μαθητή και η ενδυνάμωση της αρχής της ένταξης αποτελούν τα τελευταία χρόνια κύριο άξονα της εκπαιδευτικής πολιτικής της χώρας. Η διακηρυγμένη αρχή για μια **Εκπαίδευση για Όλους** συνεπάγεται διαρθρωτικές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, καθώς και αλλαγές στη διδακτική μεθοδολογία, ώστε το σχολείο να μπορεί να ανταποκρίνεται στην εκπαίδευση όλων των μαθητών ανεξαρτήτως φυσικής, ψυχολογικής, νοητικής, ή άλλης κατάστασης. Στο πλαίσιο αυτό είναι απαραίτητη η εξασφάλιση της ευρύτερης συναίνεσης και της προσυμφωνημένης προσπάθειας, όχι μόνο από το διδακτικό, επιστημονικό και βοηθητικό προσωπικό του σχολείου, αλλά και από τους συνομηλίκους, τους γονείς και τις οικογένειες, ως βασική προϋπόθεση για την επιτυχή ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στο γενικό σχολείο (UNESCO, 1994).
- Η πολύπλευρη υποστήριξη των εκπαιδευτικών για την ανάπτυξη των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική αντιμετώπιση ομάδων μαθητών διαφορετικών ικανοτήτων. Στην περίπτωση της μερικής ή και πλήρους φοίτησης των μαθητών με νοητική καθυστέρηση και ηπιότερες δυσκολίες μάθησης, οι δάσκαλοι της γενικής τάξης χρειάζεται να στηρίζονται στην ανεύρεση τρόπων, μέσων και μεθόδων χειρισμού τους, ώστε οι μαθητές με νοητική καθυστέρηση να μην πλήττουν ή να αισθάνονται μειονεκτικά και να απομονώνονται. Για την αποτελεσματική εκπαιδευτική αντιμετώπιση μαθητών με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση απαιτείται ένα πιο εύκαμπτο σχολικό σύστημα που θα διασφαλίζει μεγαλύτερα περιθώρια ελευθερίας στην τήρηση του ακαδημαϊκού αναλυτικού προγράμματος ανά σχολική κοινότητα και εκπαιδευτικό και θα λαμβάνει υπόψη του την αναγκαία διαφοροποίηση και εξατομίκευση που απαιτεί η εκπαίδευση μαθητών διαφορετικών ικανοτήτων. Η ευελιξία και η διαφοροποίηση των αναλυτικών προγραμμάτων είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα της σχολικής ένταξης, σύμφωνα με την έκθεση της (UNESCO, 1994, 2000). Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολύπλευρων ψυχολογικών και άλλων αναγκών των μαθητών με νοητική καθυστέρηση απαιτείται, επίσης, η επιτυχής ανάπτυξη και λειτουργία υποστηρικτικών δομών, όπως αυτές που προβλέπονται από το Ν. 2817/2000.
- Η αξιολόγηση των αναγκών των μαθητών, καθώς και η διαγνωστική διαδικασία, χρειάζεται να είναι εκπαιδευτική και λειτουργική, ώστε να βοηθάει το έργο της εξατομικευ-

μένης εκπαιδευτικής παρέμβασης και να είναι προσανατολισμένη στη συντονισμένη βοήθεια για την αναπλήρωση των αδυναμιών και την ανάπτυξη των δυνατοτήτων των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση.

1.1.4.2. Σκοποί του Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών για μαθητές με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση

- Η ατομική εκπαιδευτική πρόοδος και η μέγιστη δυνατή ένταξη του μαθητή με νοητική καθυστέρηση στη γενικότερη λειτουργία του σχολείου.
- Η υποστήριξη των σχολικών κοινοτήτων και των εκπαιδευτικών προκειμένου να θέτουν στόχους που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών, να σχεδιάζουν μαθησιακά περιβάλλοντα με ποικίλες προκλήσεις και ενδιαφέροντα, να ξεπερνούν τα πιθανά εμπόδια στη μάθηση που αντιμετωπίζουν οι μαθητές με νοητική καθυστέρηση.
- Ο εμπλουτισμός του γενικού αναλυτικού προγράμματος με στόχους και δραστηριότητες που βελτιώνουν τόσο τη μάθηση και την επίδοση στο σχολείο όσο και την κοινωνική και επαγγελματική ζωή.

1.1.4.3. Τομείς Προτεραιότητας

• Κοινωνική ολοκλήρωση

Το σχολείο πρέπει να είναι οργανωμένο και δομημένο ώστε να προωθεί και να υποστηρίζει την κοινωνική αλληλεπίδραση και την αλληλεγγύη. Ιδιαίτερη σημασία παίζει το άτυπο ή κρυφό πρόγραμμα, όπου οι στάσεις των εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών, η λειτουργία του σχολείου, η ρουτίνα της τάξης και η χρήση των σχολικών χώρων αποτελούν παράγοντες αποδοχής κι εκπαίδευσης των μαθητών με νοητική καθυστέρηση, αλλά και όλων των μαθητών. Το άτυπο πρόγραμμα πρέπει να συμβάλει στην πληρέστερη και ομαλή κοινωνική ζωή όλων των μαθητών. Καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία των ανωτέρω σκοπών θα παίξει επίσης η σχέση του σχολείου με την ευρύτερη κοινότητα και οι σχέσεις μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών. Είναι σημαντικό να εξασφαλίζεται η ενεργή συμμετοχή όλων των παιδιών - συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών με νοητική καθυστέρηση - στις δραστηριότητες όχι μόνο στο χώρο του σχολείου αλλά και εκτός, με ταυτόχρονη εμπλοκή κι αλληλεπίδραση γονέων, εκπαιδευτικών και της τοπικής κοινωνίας (επαγγελματικές, κοινωνικούς λειτουργούς, κλπ.)

• Κοινωνικότητα

Η εφαρμογή ΑΠΣ Ειδικής Αγωγής προϋποθέτει την προσαρμογή του σχολείου και του προγράμματος στις ανάγκες των μαθητών του, καθώς ταυτόχρονα υποστηρίζει και αναπτύσσει την προσαρμογή των μαθητών στις κοινωνικές κι ομαδικές ανάγκες. Η ενεργητική συμμετοχή του μαθητή με νοητική καθυστέρηση σε όλες τις δραστηριότητες της σχολικής ζωής με παράλληλες παρεμβάσεις, όπου κρίνεται σκόπιμο από το προσωπικό του σχολείου, στις κοινωνικές δεξιότητές του αποτελούν την εγγύηση για την κοινωνική ενσωμάτωση όλων των μαθητών, ανεξαρτήτως δυσκολιών. Για να είναι όμως επιτυχής κάθε τέτοια προσπάθεια, το Α.Π.Σ. πρέπει να φροντίσει για την ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων στους μαθητές, όπως:

- Την ανταπόκριση στην επικοινωνία των άλλων.
- Την επικοινωνία και αλληλεπίδραση με τους άλλους.
- Την επιτυχή επικοινωνία με τους άλλους.
- Την αναγνώριση συμβόλων που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή ζωή.
- Την ικανότητα αυτοελέγχου και ελέγχου της συμπεριφοράς.

- **Συνεργασία**

Η επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτικών, γονέων και τοπικής κοινωνίας είναι θεμελιώδης αρχή του ΑΠΣ. Οι ομαδικές και συνεργατικές δραστηριότητες, βοηθούν τους μαθητές να αποκτούν επίγνωση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τους και να αντιμετωπίζουν από κοινού τα κοινά προβλήματα. Η συνεργασία βοηθά τους μαθητές με ελαφριά και μέτρια νοητική καθυστέρηση να ανταποκρίνονται στην ανάγκη της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας, να παρατηρούν και να ακολουθούν πρότυπα συμπεριφοράς σε ασφαλές, καθοδηγούμενο και δομημένο περιβάλλον, να αναπτύσσουν την κοινωνική τους νοημοσύνη μέσα σε μια ποικιλία κοινωνικών καταστάσεων και αλληλεπιδράσεων. Η κατάκτηση βασικών κοινωνικών συνηθειών, όπως η αρμονική συνύπαρξη με τους άλλους, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την καθημερινή επαφή με τους άλλους μαθητές και την ανάπτυξη θετικών διαπροσωπικών σχέσεων.

- **Συναισθηματική οργάνωση**

Η άσκηση σε δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης, προσωπικής φροντίδας και στη διαχείριση ελεύθερου χρόνου, καθώς και οι ευκαιρίες επικοινωνίας και συνεργασίας, καλλιεργούν το αίσθημα της ατομικής αξίας και αξιοπρέπειας, αναπτύσσοντας την αυτοεκτίμηση και την αυτοαντίληψή τους. Το αίσθημα επάρκειας μέσα από την ενεργητική συμμετοχή συμβάλλει στην καλή συναισθηματική κατάσταση των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση, στην καλλιέργεια της ψυχικής τους υγείας και τους βοηθάει να διάγουν αυτόνομη διαβίωση μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο.

Οι δεξιότητες που προτείνονται είναι :

- Αναγνώριση συναισθημάτων σε καταστάσεις στην καθημερινή ζωή και εξάσκηση σε τρόπους διαχείρισης και μείωσης ανεπιθύμητων συμπεριφορών.
- Εξάσκηση σε τεχνικές ελέγχου επιθετικής ή αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς.
- Αποφυγή συμπεριφορών που θεωρούνται μη αποδεκτές.
- Ανάπτυξη τρόπων εκτίμησης του εαυτού του σε σχέση με τις δραστηριότητές του.

- **Βασικές ακαδημαϊκές και κοινωνικές δεξιότητες**

α. Ανάπτυξη των προφορικών γλωσσικών δεξιοτήτων

Η ανάπτυξη των προφορικών γλωσσικών δεξιοτήτων είναι απαραίτητη τόσο για τις ανάγκες της επικοινωνίας όσο και την εσωτερική οργάνωση της σκέψης των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση. Ο εμπλουτισμός του προφορικού λόγου με νέο λεξιλόγιο και συντακτικά σχήματα, η λογική και κατανοητή οργάνωση της ομιλίας μέσα από ρόλους και την έκφραση των καθημερινών προσωπικών και συναισθηματικών αναγκών και επιθυμιών του παιδιού, η ενεργητική ακρόαση, η συμμετοχή στο διάλογο και η έκφραση μέσα σε συλλογικά πλαίσια ασκούνται και αναπτύσσονται μέσα στη σχολική αίθουσα και την καθημερινή λειτουργία του σχολείου. Η ανάπτυξη της παραγωγής και κατανόησης του προφορικού λόγου χρειάζεται να ενθαρρύνεται από τον εκπαιδευτικό και τη σχολική κοινότητα, διασφαλίζοντας τις κατάλληλες και ισότιμες συνθήκες μέσα και έξω από τη σχολική αίθουσα.

β. Καλλιέργεια της πρακτικής σκέψης και της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων καθημερινής ζωής

Η απόκτηση γνώσεων πρέπει να συνοδεύεται από την αξιοποίησή τους μέσα στην καθημερινή πρακτική. Η αναγνώριση και ο ορισμός των προβλημάτων μέσα στην κα-

θημερινή ζωή είναι συχνά η αρχή της επίλυσής τους. Η επίλυση προβλημάτων στη σχολική ζωή είναι η βάση για την επίλυση προβλημάτων της ευρύτερης κοινωνικής ζωής του παιδιού. Το ΑΠΣ Ειδικής Αγωγής στοχεύει στην ανάπτυξη των μαθηματικών και γλωσσικών δεξιοτήτων που ενθαρρύνουν την πρακτική σκέψη των μαθητών με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση. Η καλλιέργεια της πρακτικής σκέψης μπορεί να οδηγήσει στην αυτοβελτίωση της μάθησης και επίδοσης και την αξιοποίηση των γνώσεων για τις καθημερινές τους ανάγκες.

γ. Ικανότητα αυτοβελτίωσης και δια βίου εκπαίδευσης

Περιλαμβάνει δεξιότητες με τις οποίες αναγνωρίζεται η δραστηριότητα, τα μέρη που την αποτελούν και οι συμπεριφορές που απαιτούνται για την εκτέλεσή της, προβλέπονται οι εναλλακτικές επιλογές κατά την εφαρμογή μιας δραστηριότητας, αναγνωρίζονται λάθη και επαναπροσδιορίζονται στόχοι, αναπτύσσονται η προσοχή και η συγκέντρωση κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της δραστηριότητας, αλλά και η δυνατότητα χαλάρωσης μεταξύ δύο δραστηριοτήτων.

- **Δημιουργική έκφραση**

Το ΑΠΣ πρέπει να βοηθάει στην ανάπτυξη μιας διδασκαλίας που θα ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση, όχι μόνο μέσα από τη συνήθη σχολική καλλιτεχνική έκφραση, αλλά και μέσα στην ίδια τους τη ζωή. Για αυτό χρειάζεται η ενθάρρυνση των μαθητών να κατασκευάζουν, να σχεδιάζουν, να υποθέτουν και να φαντάζονται. Παράλληλα, η αισθητική αγωγή βοηθάει στην ανακάλυψη της δημιουργικής πλευράς του εαυτού τους και αναδεικνύει τις δημιουργικές πτυχές της προσωπικότητας του παιδιού.

- **Εξοικείωση με την τεχνολογία και τους υπολογιστές**

Η χρήση της κατάλληλης και διαθέσιμης τεχνολογίας, όποτε είναι απαραίτητο, μπορεί να βελτιώνει τους όρους και τις συνθήκες επιτυχίας των διδακτικών προγραμμάτων και να ενισχύει την επικοινωνία και την μάθηση των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση. Τα τεχνικά βοηθήματα και τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, όπως οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και η χρήση πολυμέσων, παρέχουν άμεσα αισθητηριακές μαθησιακές εμπειρίες και ενθαρρύνουν την πρακτική σκέψη. Οι μαθητές μπορούν να βλέπουν χειροπιαστά την πρόοδό τους, να αποκτούν μεγαλύτερη υπευθυνότητα για τη μάθησή τους και να αυτο-αξιολογούν την ποιότητα της εργασίας τους. Η εκπαιδευτική παρέμβαση μέσω ΗΥ, βοηθάει στην ενδυνάμωση και εστίαση της προσοχής, της υπομονής, και της επιμονής των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση.

- **Προ-επαγγελματική εκπαίδευση**

Τα άτομα με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση μπορούν με την κατάλληλη βοήθεια και υποστήριξη να συμμετάσχουν πιο ενεργά στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Η προ-επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να αναπτύσσει διαπροσωπικές δεξιότητες, να εκπαιδεύει στην ικανότητα διαχείρισης πόρων, να αναπτύσσει την αποτελεσματική επικοινωνία με τους άλλους και τις δεξιότητες συνεργασίας.

Απαραίτητες είναι ακόμη δεξιότητες που αφορούν στη διαχείριση του χρόνου, στη χρήση κινήτρων, στην αναγνώριση κανόνων κατά την εκτέλεση μιας δραστηριότητας, στην αποδοχή εκτέλεσης συγκεκριμένου ρόλου, στη χρήση των ανάλογων εργαλείων, στην εκμάθηση κανόνων ασφαλείας.

Οι παραπάνω τομείς προτεραιοτήτων δεν είναι εξαντλητικοί και περιοριστικοί, αλλά κατευθυντικοί και μπορούν να επεκταθούν σε διάφορα επίπεδα ανάλογα με τα μέσα που διαθέτει το κάθε σχολείο. Δίνουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ένταξη των παιδιών με ελαφριά ή μέτρια νοητική καθυστέρηση στη συνηθισμένη τάξη και παρέχουν ευκαιρίες για πρόοδο και αυξανόμενες προκλήσεις για τους μαθητές που δεν μπορούν να μάθουν με τους παραδοσιακούς τρόπους διδασκαλίας. Οι αποφάσεις σχετικά με το εύρος, το χρόνο και την ισορροπία στη διδασκαλία των διαφόρων δεξιοτήτων που προτείνονται πρέπει να είναι αντικείμενο συνεχούς αξιολόγησης και αναπροσαρμογής με βάση τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των συγκεκριμένων μαθητών, αλλά και την πρόδοό τους κατά την εκτίμηση του δασκάλου, καθώς και όσων συνεργάζονται με το παιδί.

1.2. Διδακτική Μεθοδολογία

Οι μαθητές με μέτρια και ελαφρά νοητική καθυστέρηση έχουν ανάγκη από συστηματικότερη παιδαγωγική υποστήριξη κατά τη διαδικασία μάθησης που μπορεί να κυμαίνεται από μικρού βεληνεκούς παρεμβάσεις ή μικρής διάρκειας εξατομικευμένη υποστήριξη έως τη συνεχή καθοδήγηση και το συνεπή ανατροφοδοτικό έλεγχο. Ανάλογα με την ένταση της απαιτούμενης υποστήριξης και σύμφωνα με τις ατομικές ικανότητές τους, οι μαθητές με μέτρια κι ελαφριά καθυστέρηση μπορούν είτε να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα της τάξης τους με αντίστοιχες διαφοροποιήσεις (βλ. σχετικό κεφάλαιο για τις προσαρμογές του αναλυτικού προγράμματος) συνδυάζοντας ή όχι παρακολούθηση και στο τμήμα ένταξης του σχολείου τους είτε να ενταχθούν σε σχολείο ειδικής αγωγής.

Η διδακτική μεθοδολογία για την κάλυψη των διδακτικών στόχων μπορεί να ποικίλλει από το συμπεριφοριστικό μοντέλο και την ανάλυση έργου ως την ομαδοσυνεργατική ερευνητική προσέγγιση, ανάλογα με το περιεχόμενο σπουδών και τους εξατομικευμένους στόχους.

Σε κάθε περίπτωση, ο παιδαγωγικός σχεδιασμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις σημαντικότερες δυσκολίες μάθησης που αντιμετωπίζει ο μαθητής με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση, οι συνηθέστερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

- **Αδυναμία γενίκευσης και μεταφοράς της συγκεκριμένης γνώσης**

Η διδασκαλία ξεκινά από το συγκεκριμένο και άμεσα με τη χρήση εποπτικού υλικού και εκτυλίσσεται σπειροειδώς σε πιο αφηρημένες και γενικές έννοιες. Οι μαθητές με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση χρειάζονται περισσότερα ενδιάμεσα παραδείγματα, περισσότερο χρόνο και συστηματική διδασκαλία σε κάθε νέο επίπεδο αφαίρεσης. Οργανώνουμε τη διδασκαλία ενός γνωστικού αντικειμένου αξιοποιώντας καταρχήν την άμεση εμπειρία. Στη συνέχεια, ζητούμε από το μαθητή να επεξεργαστεί το ίδιο θέμα μέσα από φωτογραφίες, σκίτσα ή άλλα μέσα προσομοίωσης. Τέλος, εισάγουμε τις γενικές έννοιες ή τις λέξεις ή τα σύμβολα του γνωστικού αντικειμένου. Αντιστοίχως, όταν διδάσκουμε μια δεξιότητα, π.χ. αρίθμηση, για να διευκολύνουμε τη γενίκευση, χρησιμοποιούμε πληθώρα υλικών, μέσων κι ευκαιριών για να ασκήσουμε το μαθητή, π.χ. μολύβια, ποτήρια, μαθητές, κινήσεις, ζωγραφιές, χτυπήματα, χρώματα, κλπ. Όταν ο μαθητής με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση έχει κατακτήσει ένα γνωστικό αντικείμενο ή έχει αναπτύξει ικανοποιητικά μια δεξιότητα, τον παροτρύνουμε και τον καθοδηγούμε να επιδείξει αυτή τη μάθηση σε νέο πλαίσιο.

- **Αδυναμία αντιστρεψιμότητας της σκέψης**

Στη γνωστική ικανότητα της αντιστρεψιμότητας στηρίζονται πολλές από τις νοητικές πράξεις. Η αδυναμία των μαθητών με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση έ-

χει σαν αποτέλεσμα να αναστέλλεται η αφηρημένη και η κριτική σκέψη, να εμποδίζεται η μαθηματική σκέψη, κ.ά. Έτσι, για παράδειγμα, ένας μαθητής με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση μπορεί να μάθει την πρόσθεση αλλά δυσκολεύεται να κατανοήσει την αντίστροφη πράξη, την αφαίρεση, μπορεί γενικότερα να επιδεικνύει στο σωστό πλαίσιο μια συμπεριφορά, αλλά να μην αντιλαμβάνεται τις συνθήκες κατά τις οποίες η συμπεριφορά δεν είναι αποδεκτή. Η προσέγγισή μας πρέπει να προβλέπει τη διδασκαλία και του αντιστρέψιμου με την ίδια μεθοδολογία που παρουσιάστηκε και το ορθό.

- **Περιορισμένη επεξεργασία των πληροφοριών και αδύνατη μακροπρόθεσμη μνήμη**

Ένας λόγος που εφαρμόζεται συχνά η ανάλυση έργου ως διδακτική μεθοδολογία είναι γιατί βοηθά τους μαθητές με ελαφριά και μέτρια νοητική καθυστέρηση να επεξεργάζονται σε μικρά διακριτά τμήματα το μαθησιακό υλικό. Σε κάθε βήμα (παρουσίαση, κατανόηση, εξάσκηση, εμπέδωση, απομνημόνευση, έκφραση, γενίκευση) δίνεται σταθερή ανατροφοδότηση. Ο τελικός στόχος κατακτάται με σταδιακή προσέγγιση είτε πρόκειται για γνώσεις είτε για δεξιότητες και στάσεις (τροποποίηση συμπεριφοράς). Απαιτείται συχνή επανάληψη για τη διατήρηση των γνώσεων. Η συχνή επανάληψη δίνει ικανοποίηση επάρκειας στους μαθητές με νοητική καθυστέρηση και αίσθημα βεβαιότητας.

- **Ελλιπής και βραχύχρονη συγκέντρωση προσοχής**

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του μαθησιακού στυλ των μαθητών με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση είναι η μικρή διάρκεια χρόνου εργασίας. Κουράζονται συγκριτικά γρήγορα και η συγκέντρωση καθώς και η μνήμη εργασίας είναι αδύνατες. Οργανώνουμε το μαθησιακό περιβάλλον έτσι ώστε να μειώνεται η πιθανότητα διάσπασης της προσοχής από θορύβους, επισκέψεις, αλλαγές φωτισμού, αλλαγές ρουτίνας. Εξασφαλίζουμε πάντα τη οπτική επαφή με το μαθητή με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση και χρησιμοποιούμε εντυπωσιακά εποπτικά μέσα για να προσελκύσουμε την προσοχή του. Επιτρέπουμε συχνά διαλείμματα στις δραστηριότητες που διαρκούν. Χρησιμοποιούμε σαφείς και σύντομες προφορικές οδηγίες. Εναλλάσσουμε τις δραστηριότητες και τον τύπο εργασίας.

- **Ανάγκη για συστηματική παρότρυνση**

Οι μαθητές με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση συνήθως δεν παίρνουν πρωτοβουλίες και δεν αυτορρυθμίζονται σε σχέση με το περιβάλλον. Χρειάζονται συχνή παρότρυνση κι επιβράβευση στις προσπάθειές τους. Για να διευκολύνουμε την κατανόηση μιας συμπεριφοράς χρησιμοποιούμε τη μέθοδο της μοντελοποίησης όπου επιδεικνύουμε ένα πρότυπο μίμησης, και της λεκτικής καθοδήγησης όπου δίνουμε σύντομες οδηγίες σε κάθε φάση εξέλιξης της προς μάθηση συμπεριφοράς. Πολύ σημαντικό ρόλο στη συστηματική παρότρυνση παίζει η ενημερότητα των γονέων για τα προγράμματα που παρακολουθεί ο μαθητής στο σχολείο και τους ειδικούς στόχους. Η συνεχής συνεργασία οικογένειας και σχολείου δημιουργεί ένα συνεπές πλαίσιο μάθησης για το μαθητή και υποστηρίζει δημιουργικά τις προσπάθειές του.

Οι προαπαιτούμενες σχολικές δεξιότητες όπως είναι η ρουτίνα της τάξης, η στρατηγική μελέτης, η φροντίδα των προσωπικών αντικειμένων και των σχολικών αντικειμένων αποτελούν επίσης σημαντικούς στόχους διδασκαλίας για τους μαθητές με μέτρια και ελαφριά νοητική καθυστέρηση. Η διδακτική μεθοδολογία πρέπει να συμβάλει στην αυτόνομη, αυτορρυθμιζόμενη συμπεριφορά του μαθητή.

1.3. Διαθεματική προσέγγιση

Η διαθεματική προσέγγιση του Ενιαίου Πλαισίου Σπουδών παρέχει μια ευελιξία στον εκπαιδευτικό ώστε να ενσωματώνει ειδικούς στόχους και ειδικά προγράμματα στο κοινό πρόγραμμα για να ανταποκριθεί στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και των μαθητών με μέτρια κι ελαφριά νοητική καθυστέρηση.

Οι θεματικές ενότητες μπορεί να αναπτύσσονται παράλληλα με το υπόλοιπο πρόγραμμα και να διαρκούν από λίγες ώρες μέχρι αρκετές εβδομάδες. Το περιεχόμενο της διαθεματικής προσέγγισης μπορεί να είναι είτε μια ευρεία θεματική που αντλεί υλικό από πολλά μαθήματα και ασκεί πολλές περιοχές δεξιοτήτων (π.χ. το σχέδιο εργασίας *τα ρούχα*) είτε ένα αντικείμενο ενός μαθήματος που για να εμπεδωθεί ικανοποιητικά απαιτεί ολική προσέγγιση και καλλιέργεια συγκλινόντων δεξιοτήτων όπως λεξιλόγιο, έκφραση, υπολογιστική ικανότητα, γνώσεις, κοινωνικές δεξιότητες (π.χ. το σχέδιο εργασίας *τα χρήματα*). Αντιστοίχως, η διαθεματικότητα μπορεί είτε να εφαρμοστεί συμπληρωματικά με το συμβατικό ωρολόγιο πρόγραμμα (π.χ. για λίγες ώρες την εβδομάδα στο πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης μιας κοινής τάξης) είτε να αποτελέσει τη μεθοδολογική και θεματική βάση του σχολικού προγράμματος (διαμορφώνοντας π.χ. συνολικά το αναλυτικό πρόγραμμα ενός νηπιαγωγείου ή ενός ειδικού σχολείου με διαθεματική λογική).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τρία ενδεικτικά σχεδιαγράμματα διαθεματικών σχεδίων εργασίας, που διαφοροποιούνται ως προς τη διάρκεια και τη διδακτική σκοπιμότητα. Επιπρόσθετα στο Α.Π.Σ. της Γλώσσας παρουσιάζεται η ανάπτυξη των στόχων με ενδεικτικό θέμα την *Αγορά* το οποίο μπορεί να εμπλουτισθεί διαθεματικά από τα ΑΠΣ των Μαθηματικών, των Κοινωνικών Δεξιοτήτων και της Αισθητικής Αγωγής (βλ. σχετικές αναφορές και διδακτικούς στόχους στα αντίστοιχα προγράμματα).

1.3.1. Θεματική ενότητα: τα ρούχα

Σκοπιμότητα: Μέσω της θεματικής να αναπτύξουν οι μαθητές γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες για την καθημερινή αυτόνομη διαβίωση.

Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα: κυρίως ωρολόγιο πρόγραμμα 1-2 εβδομάδων

Ενδεικτικό περιεχόμενο γνωστικών αντικειμένων

Γλώσσα: Προφορική έκφραση, βασικό λεξιλόγιο, ορθογραφία, αντιγραφή, ανάγνωση σχετικών επιγραφών, ακρόαση σχετικής ιστορίας

Μαθηματικά: Απαρίθμηση, συγκρίσεις, ομαδοποιήσεις, ώρα και χρόνος

Αισθητική αγωγή: Χρωματισμός, κολλάζ, παντομίμα διαδικασιών ένδυσης, τραγούδι με σχετικό θέμα

Μελέτη Περιβάλλοντος: Ρούχα κι εποχές, μόδα, ενδυμασία και φύλο

Ιστορία: Σύγχρονες και παλιότερες ενδυμασίες

Γεωγραφία: Εθνικές και τοπικές στολές

Κοινωνικές δεξιότητες: Ρουτίνα ντυσίματος, αυτό-εξυπηρέτηση, φροντίδα ρούχων

Προεπαγγελματική εκπαίδευση: Επαγγελματικές στολές κι εργαλεία

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι:

- Να γνωρίζουν οι μαθητές και να χρησιμοποιούν λειτουργικά το βασικό θεματικό λεξιλόγιο
- Να αντιγράφουν ή να γράφουν σωστά τις λέξεις του λεξιλογίου
- Να ασκηθούν σε συγκρίσεις, ομαδοποιήσεις και υπολογισμούς χρησιμοποιώντας είδη ρουχισμού
- Να συνδυάζουν και να επιλέγουν σωστά ως προς το φύλο, ως προς το χρωματισμό και ως προς την κατάσταση τα ρούχα
- Να διακρίνουν τα ρούχα ανάλογα με τις εποχές
- Να αναγνωρίζουν τα ρούχα παλαιότερων και νεώτερων εποχών
- Να αναγνωρίζουν βασικές εθνικές στολές
- Να τηρούν τη ρουτίνα για το ρουχισμό τους στο σχολείο (χρήση σχολικών κρεμαστών, χρήση μπουφάν στο διάλειμμα κλπ)
- Να διατηρούν καθαρά τα ρούχα τους.
- Να ντύνονται και να ξεντύνονται αυτόνομα
- Να αναγνωρίζουν τα επαγγέλματα από τη στολή τους.

1.3.2. Θεματική ενότητα: τα χρήματα

Σκοπιμότητα: Να μάθουν οι μαθητές τα νομίσματα και να αναπτύξουν δεξιότητες σχετικές με τη χρήση των χρημάτων.

Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα: το πρόγραμμα των Μαθηματικών ενός μήνα

Ενδεικτικό περιεχόμενο ανά γνωστικό αντικείμενο:

Γλώσσα: Βασικό θεματικό λεξιλόγιο, επικοινωνία

Μαθηματικά: Αναγνώριση της αριθμητικής αξίας, αναγνώριση της αναγραφόμενης τιμής σε προϊόντα, σειροθέτηση σύμφωνα με την αξία, ταξινόμηση των νομισμάτων

Αισθητική αγωγή: Χρωματισμός, κολλάζ, δραματοποίηση (στο περίπτερο)

Μελέτη Περιβάλλοντος: Αναγκαιότητα και χρήσεις του χρήματος

Γεωγραφία: Ευρωπαϊκά και άλλα νομίσματα

Ιστορία: Παλιά και νέα ελληνικά νομίσματα

Κοινωνικές δεξιότητες: Χαρτζιλίκι, αγωγή καταναλωτή, αποταμίευση

Προεπαγγελματική εκπαίδευση: Εργασία και μισθός

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι:

- Να γνωρίζουν οι μαθητές και να χρησιμοποιούν λειτουργικά το βασικό λεξιλόγιο
- Να αναγνωρίζουν τα νομίσματα και την ονομασία τους.
- Να ταξινομούν τα νομίσματα σε σχέση με την αριθμητική αξία τους.
- Να γνωρίζουν τη διαδικασία αγοράς ενός προϊόντος
- Να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες σχετικά με τη χρήση χρημάτων (πόσο κάνει;, παίρνω ρέστα, κλπ)
- Να διαχειρίζονται το «χαρτζιλίκι» τους στο σχολείο
- Να γνωρίζουν ότι τα χρήματα αποκτώνται με την εργασία
- Να γνωρίζουν πότε χρειάζονται χρήματα

1.3.3. Θεματική ενότητα: τα κέρματα του ευρώ*

Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα: Ένα- δύο ωριαία μαθήματα στην ώρα των Μαθηματικών

Σκοπιμότητα: Η διάκριση των κερμάτων σε κατηγορίες

Στόχοι:

Γνώσεις Οι μαθητές διακρίνουν τις 3 ομάδες κερμάτων ως προς το χρωματισμό τους.

Οι μαθητές διακρίνουν τις 3 ομάδες της εθνικής όψης των κερμάτων ως προς το συμβολισμό που φέρουν.

Στάσεις Οι μαθητές αξιολογούν τα αισθητικά και συμβολικά χαρακτηριστικά των κερμάτων

Δεξιότητες Οι μαθητές κατατάσσουν τα κέρματα σε κατηγορίες.

Διαθεματικότητα: Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα, Επικοινωνία, Προ-μαθηματικές έννοιες

Δεξιότητες: Λεπτή κινητικότητα, Αναγνώριση, Διάκριση, Κατηγοριοποίηση,

Οπτική μνήμη, Ορολογία

Λεξιλόγιο: 1 λεπτό, 2 λεπτά, κλπ, ίδια χρώματα, καράβια, αρχηγοί, ζωγραφιές

*Απόσπασμα από το Σχέδιο Μαθήματος 2 του εκπαιδευτικού λογισμικού: *Στρογγυλά με αξία*, ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002

1.4. Γνωστικά αντικείμενα και ενότητες

Το περιεχόμενο του κάθε προγράμματος και οι διδακτικοί του στόχοι αναπτύσσονται σε ενότητες που αφορούν τους σκοπούς του κάθε μαθήματος (βλ. κάτω Πίνακα). Έτσι δίνεται η ευελιξία στον εκπαιδευτικό να σχεδιάσει το εξατομικευμένο πρόγραμμα του κάθε μαθητή, ανάλογα με τις περιοχές που στοχεύει να καλλιεργήσει, π.χ.: ακρόαση, αρίθμηση, επικοινωνία, σωματική έκφραση.

Γενικές Ενότητες Γνωστικών Αντικειμένων

Γλώσσα	Μαθηματικά	Κοινωνικές Δεξιότητες	Προ-επαγγελματικές δεξιότητες	Εικαστικά	Θέατρο	Μουσική
Ακρόαση-Ομιλία	Αριθμοί πράξεις προβλήματα	Διαπροσωπικές σχέσεις	Η έννοια της εργασίας Γνωριμία με επαγγέλματα	Μορφές-Γραμμές	Σωματική έκφραση Αυτογνωσία	Ήχος-Ρυθμός
Προ ανάγνωση Λογοτεχνία	Μετρήσεις προβλήματα	Επικοινωνία	Ο ρόλος και η σπουδαιότητα της εργασίας στη ζωή του ανθρώπου	Επαφή με υλικά και τεχνικές ειδικαστικών	Υλικά	Μουσικά όργανα
Προγραφή	Συμμετρία προβλήματα	Υπευθυνότητα	Ανάπτυξη της έννοιας της ιδιοκτησίας και της υπευθυνότητας	Χειροτεχνίες και κατασκευές	Δραματοποίηση	Ακρόαση-έκφραση συναισθημάτων

Ανάγνωση Λογοτεχνία	Γεωμετρία προβλήματα	Αυτοαντίληψη αυτοεκτίμηση	Ανάπτυξη της έννοιας της συνεργασίας και της μοιρασιάς	Μορφές ει- καστικών τεχνών	Θεατρικό παιχνίδι	Τραγούδι- χορός
Γραφή	Οργάνωση, ταξινόμηση επεξεργασία πληροφοριών		Απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων ασφάλειας	Λαϊκή τέχνη	Κούκλες- Μάσκες	
Λεξιλόγιο	Χρήση υπολο- γιστικής μηχα- νής		Απόκτηση δεξιοτήτων μετακίνησης			
			Σέβεται το νόμο, τις αρχές, τους διοικητικά ανώτερους			
			Ανάλυση επαγγελμά- των			

1.5. Παιδαγωγικό υλικό

Η ποικιλία εκπαιδευτικού υλικού και εποπτικών μέσων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη διδασκαλία παιδιών με νοητική καθυστέρηση. Μια τάξη πρέπει να εξοπλίζεται σταδιακά ή να έχει πρόσβαση σε υλικά όπως:

- Ολοκληρωμένες σειρές εικόνων, φωτογραφιών, πόστερ και διαφανειών για το περιεχόμενο των προγραμμάτων
- Εκπαιδευτικό λογισμικό
- Φύλλα εργασίας, σχολικά εγχειρίδια, έντυπο και ηχογραφημένο αναγνωστικό υλικό, ενημερωτικά φυλλάδια
- Flash- cards
- Κασέτες ήχου
- Κασέτες Video
- Μοντεσσοριανό υλικό
- Υλικό μαθηματικών και φυσικών επιστημών
- Προπλάσματα
- Μινιατούρες
- Αντικείμενα καθημερινής χρήσης
- Παζλς, παιχνίδια συναρμολόγησης, κατασκευές, κ.ά.

Το παραπάνω υλικό πρέπει να ανταποκρίνεται τόσο στο νοητικό και αναγνωστικό επίπεδο των χρηστών όσο και στην ηλικία τους και τα ενδιαφέροντά τους. Το υλικό που κυκλοφορεί στην ελληνική αγορά και ο συνήθης εξοπλισμός του σχολείου συχνά δεν πληροί αυτές τις βασικές προϋποθέσεις και πολλές φορές απαιτείται προσαρμογή, συμπλήρωση και εμπλουτισμός του υπάρχοντος μαθησιακού υλικού (βλ. επίσης κεφάλαιο προσαρμογών ΑΠΣ).

1.6. Αξιολόγηση

Βασικός σκοπός της αξιολόγησης θα πρέπει να είναι ο έλεγχος της αποτελεσματικότητας του εξατομικευμένου προγράμματος και των τροποποιήσεων που έχουν αποφασιστεί.

Η αξιολόγηση θα πρέπει να βρίσκεται σε συνάφεια με τους στόχους που έχουν τεθεί και να καταγράφει τις επιδόσεις του μαθητή σε σχέση με τις προηγούμενες επιδόσεις του στο ίδιο πεδίο. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αξιοποιείται το δυναμικό του μαθητή στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Το συνολικό εξατομικευμένο πρόγραμμα του μαθητή (χρόνος παρακολούθησης στην κοινή τάξη και στο τμήμα ένταξης, ειδικά προγράμματα και στόχοι) μπορεί να διαμορφωθεί μετά από τη συνεργασία του δασκάλου της τάξης με το δάσκαλο του τμήματος ένταξης και τη συνεργασία του σχολικού συμβούλου ειδικής αγωγής και το Κ.Δ.Α.Υ.

Η αξιολόγηση αποτελεί, επίσης, μέρος της διαδικασίας παρακολούθησης της σχολικής ενσωμάτωσης του μαθητή κι ως εκ τούτου περιλαμβάνει και ποιοτικά κριτήρια όπως είναι η προσαρμογή του μαθητή (απόσυρση ή συμμετοχή κλπ), η συναισθηματική του διάθεση (άγχος ή χαρά, κλπ). Βάσει αυτής της αξιολόγησης επανεξετάζεται ή ανανεώνεται ο αρχικός προγραμματισμός της ομάδας των εκπαιδευτικών, του σχολικού συμβούλου και του Κ.Δ.Α.Υ. Τα πεδία που αξιολογούνται πρέπει να είναι σχετικά με τις αποφάσεις που έχουν ληφθεί από την παραπάνω ομάδα και μπορούν να αξιολογούνται όχι μόνο ως προς το αποτέλεσμα αλλά και ως προς τη διαδικασία επίτευξής του, π.χ. απόδοση στους στόχους του γλωσσικού μαθήματος στην κοινή τάξη ή στο τμήμα ένταξης με υποστήριξη ειδικού εκπαιδευτικού.

Για μια πληρέστερη αξιολογική εικόνα προτείνεται ο συνδυασμός των παρακάτω τύπων αξιολόγησης:

Διαγνωστική αξιολόγηση: για την καταγραφή της μαθησιακής ετοιμότητας και των άμεσων διδακτικών αναγκών.

Διαμορφωτική αξιολόγηση: για την επανατροφοδότηση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Εδώ εντάσσονται και οι γραπτές δοκιμασίες με συμπλήρωση, αντιστοίχιση και κλειστού τύπου ερωτήσεις.

Συστηματική ανατροφοδότηση: για την καθοδήγηση του μαθητή.

Περιγραφική αξιολόγηση: για την ενημέρωση του φακέλου του μαθητή και τη συμβουλευτική των γονέων.

Σπειροειδής αξιολόγηση: για την παρακολούθηση της πρόοδου του μαθητή σε βάθος χρόνου, στα ίδια πεδία, π.χ. επικοινωνία ή ρουτίνα τάξης, για δύο και πλέον χρόνια. Αυτού του τύπου η αξιολόγηση κρίνεται σκόπιμη για τους μαθητές με μέτρια νοητική καθυστέρηση των οποίων η πρόοδος ξεδιπλώνεται μακροπρόθεσμα.

Εκτός των γενικών μεθόδων που αναφέρονται στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, αξιοποιούνται επίσης η άμεση παρατήρηση, η μέτρηση συχνότητας και άλλων παραμέτρων της συμπεριφοράς, η σύγκριση με την αρχική απόδοση (γραμμή βάσης).